TNC-aktuellt
Information från Tekniska nomenklaturcentralen
Nr 2 1999 • Årgång 41 • ISSN 039-8438

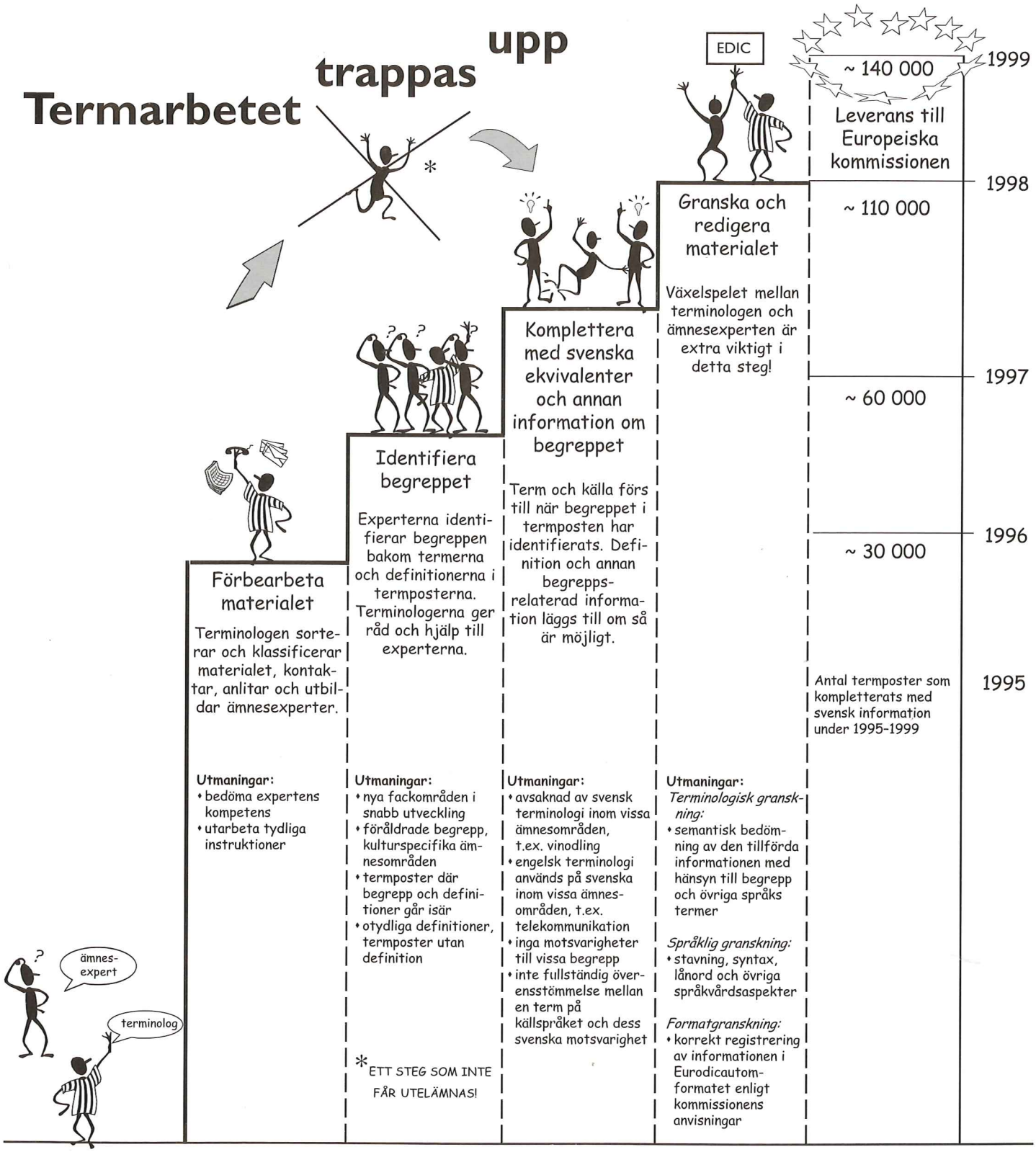

TNCs modell för översättningsorienterat terminologiarbete, se artikel om EAFT-konferensen på sidan 8.

TNC-aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:
Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Prenumeration:
Berit Björk
Postadress:
Västra vägen 7 B
169 61 SOLNA
Telefon: 08-446 66 00
Telefax: 08-446 66 29
Postgiro: 55 60 12-3
Bankgiro: 711-1925
E-post: tnc@tnc.se
Webbplats: http://www.tnc.se

TNC-aktuellt utkommer med 2–3 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

Vi önskar alla våra vänner God Jul och Gott Nytt År!

I stället för att sända julkort lämnar vi ett bidrag till Stadsmissionens insamling för hemlösa.

Innehåll

Representantförsamlingens årsmöte, s. 2
Europeisk eftermiddag i förkortad form, s. 3
Gary Jaekel – ny föreståndare för TNC, s. 5
Svenska biotermgruppen, s. 6
Nordterm '99 i Köpenhamn, s. 7
EAFT i Paris 17–19 maj 1999, s. 8
Nytt i bokhyllan, s. 9
Pågående projekt på TNC, s. 9
Svenska datatermgruppen, s. 10
Bland lammammor och ribbhelveten, s. 11
Aktivt seminarium för översättare, s. 12
Bokmässan i Göteborg, s. 13
Några råd om sökning på Internet, s. 14
Praktikant på TNC, s. 14
Väg som väg, s. 15
Termfrågor i urval, s. 16

TNC-dagen 1999

Representantförsamlingens årsmöte

Årets sammankomst i representantförsamlingen hölls i Centralposthusets aula på Vasagatan i Stockholm. Drygt femtio personer deltog i mötet, varav ett tjugotal representerade medlemmarna.

Välkomna gäster på mötet var också kolleger från TNCs systerorganisationer i Finland och Norge, TSK och RTT.

Sånguppvaktning

Själva årsmötesförhandlingarna inleddes på ett ovanligt sätt. Ordförande Ann-Britt Sedig uppvaktade TNCs styrelseordförande Bo Ralph med blommor och champagne till hans inval i Svenska Akademien. Därefter utbrast hon med klar och ren stämma i en hyllningssång till melodin från det gamla skillingtrycket "Sandahls kanon".

Underskott

Av årsredovisningen framgick att resultatet för 1998 visade på ett underskott av drygt 1,4 miljoner kronor. Bo Ralph förklarade att underskottet bland annat beror på periodiseringseffekter i samband med de stora projekt som TNC arbetat med och som löpt över mer än ett verksamhetsår. En annan orsak är de extra kostnader som uppstått då TNC har flyttat till nya lokaler. Han framhöll att styrelsen ser mycket allvarligt på det ekonomiska läget men avslutade med att säga att styrelsen har en välgrundad hoppfull inställning till framtiden vad gäller TNC och därför räknar med att arbeta in underskottet inom tre år.

En ny revisionslag gäller sedan 1997 vilket medför att revisionsberättelser kan bli mycket långa. Revisorn Margaretha Sandberg från Deloitte & Touche undvek att trötta ut åhörarna genom att endast läsa upp valda delar av revisionsberättelsen. Församlingen beviljade sedan styrelsen ansvarsfrihet för det gångna året.

Oförändrad medlemsavgift

Församlingen beslutade i enlighet med styrelsens förslag att medlemsavgiften skall vara oförändrad för år 2000, dvs. 6 000 kronor per andel och år.

Styrelsen väljs för en mandatperiod av tre år, och en ny treårsperiod var aktuell för samtliga styrelsemedlemmar. Att alla styrelsemedlemmar väljs för samma treårsperiod är inte en bra lösning, menade Ulf Åsén, Posten, som suttit i valberedningen tillsammans med Bo Edlund från Chalmers tekniska högskola och Lennart Cederborg från Ericsson. Ulf Åsén påpekade att församlingen på så sätt kunde ställas inför faktum att samtliga styrelsemedlemmar avgår vid samma tillfälle. För att undvika detta och få kontinuitet i styrelsearbetet borde man därför se över frågan om mandatperioden.

Omval av styrelsen

Valberedningens förslag innebar att alla i styrelsen skulle väljas om, och församlingen beslutade att följa förslaget.

Styrelsen fick dock i uppdrag av församlingen att till nästa årsmöte se över stadgarna vad gäller mandatperiod för styrelsen samt att i god tid före nästa årsmöte framlägga ett förslag till ändring om så behövs.

Valberedningen framförde även ett förslag från revisorerna att knyta en person med ekonomisk kompetens till styrelsen. Valberedningen hade som förslag civilekonom Carl-Olof Strand från Koncernstab Ekonomi vid Posten. Bo Ralph menade att han talade för hela styrelsen då han sade att han välkomnade denna åtgärd.

Församlingen gav stöd till valberedningens förslag och rekommenderade styrelsen att adjungera Carl-Olof Strand.

Till ny ledamot i valberedningen efter Lennart Cederborg, som avsagt sig uppdraget, invaldes Karin Jönsson, Lunds tekniska högskola. Övriga två ledamöter, Bo Edlund och Ulf Åsén, omvaldes.

Europeisk eftermiddag i förkortad form

Fylld orderportfölj

Tillförordnade föreståndaren Anna-Lena Bucher berättade att TNCs orderportfölj för 1999 och en bit in på 2000 var välfylld. Under 1998 hade TNC ägnat en hel del tid åt ackvisitionsarbete, och flera offerter hade givit ett positivt resultat. Hon nämnde ett uppdrag från Socialstyrelsen om en ordlista för katastrofmedicinsk beredskap, en förstudie om pensionsterminologi som utförts i samarbete med bland andra SPP, ett uppdrag från Rikspolisstyrelsen om terminologiutbildning och konsultationer vid termbanksuppbyggnad samt det nyligen igångsatta projektet Byggkostnadstermer som initierats av Byggkostnadsdelegationen. Från Kompass Sverige AB har TNC fått ett omfattande uppdrag med att översätta rubriker i ett produktklassifikationssystem till svenska.

Anna-Lena Bucher var glad över att TNC hade så många nationella uppdrag men framhöll att andelen EU-projekt fortfarande är mycket stor. Eurodicautom, Efcot och Nordterm-Net nämndes, och hon påminde om att eftermiddagsseminariet bland annat skulle handla om dessa projekt.

Anna-Lena Bucher berättade att man i Finland har terminologi som fristående ämne på universitetet i Vasa. Hon önskade inför framtiden att TNC skulle kunna bidra till att något sådant kunde bli verklighet också i Sverige.

2000-säkrat datasystem

Urban Hurtig, som är ansvarig för TNCs datanätverk, försäkrade på en fråga från styrelseledamoten Gary Jaekel att TNCs datasystem är säkrat inför millennieskiftet.

Ordföranden Ann-Britt Sedig avslutade mötet och inbjöd de närvarande till lunch och till eftermiddagens seminarium.

Berit Björk

Även om den officiella Europadagen inte inträffar förrän 9 maj, kunde TNC i år tjuvstarta genom att redan den 5 maj ha Europaprägel på årsmötesseminariet "Det flerspråkiga informationssamhället". TNC har deltagit i internationellt samarbete länge, bland annat inom ISO. Men med inträdet i EU 1995 har samarbetet med Europeiska kommissionen formaliserats och intensifierats – först genom Eurodicautomprojekten och nu senast inom MLIS-programmet (Multilingual Information Society), där TNC deltar i tre projekt och samarbetar med ett fjärde. Årsmötesseminariet blev därför ett bra tillfälle att kunna presentera samtliga dessa projekt och samtidigt visa på TNCs Europainriktning. Följaktligen fanns en hel del internationella deltagare – både i publiken och på den välfyllda talarlistan – och tolkning till och från engelska sköttes förtjänstfullt av före detta TNC-medarbetaren Jacob Roël och hans kollega Pio Herrero.

Föredrag och fördrag

Eftermiddagens huvudtalare var pappan till MLIS-programmet, nederländaren Jan Roukens, med en tjugoårig erfarenhet av arbete inom Europeiska kommissionen. Enligt honom kan det vara intressant att *inte* förstå någon! Mångspråkigheten är en utmaning för EU. För övrigt är det en modern myt, menade Roukens, att Sverige skulle vara enspråkigt.

Jan Roukens ansåg vidare att TNC borde stå modell för länder där man ännu ej har en välfungerande terminologiorganisation, något som enligt honom är nödvändigt för att motverka domänförlust och upprätthålla ett nationalspråk av god kvalitet. Han påpekade vidare att det är viktigt att vara stolt över sitt eget språk för att på ett bra sätt kunna marknadsföra det.

Om man börjar tvivla på värdet av att tillhöra EU bör man gå tillbaka till fördragen för att läsa och begrunda texterna, menade Jan Roukens. Där finner man bland annat utgångspunkterna för EUs språkpolitik. Här står hur man bör förhålla sig till andra språk utanför EU, och till språkanvändningen inom EU-institutionerna.

Naturligtvis finns betydelsefulla utgångspunkter även i andra dokument, och beslutet att starta MLIS-programmet 1996 är i sig också viktigt ur språkpolitisk synvinkel. Med en budget på 15 miljoner ecu hade detta treåriga gemenskapsprogram många uppgifter på sin lista. De projekt man stött har varit fördelade på tre handlingslinjer (eng. action lines):

- tjänster avseende europeiska språkresurser
- användning av språkteknologier och språkstandarder
- användning av avancerade språkverktyg inom offentlig sektor.

Mer information om MLIS-programmet kan fås på webbplatsadressen <www2.echo.lu/mlis/se/intro.html>.

Manybody, manywhere

Visst är det en utmaning i sig för EU att upprätthålla elva officiella språk med den mängd tolkning och översättning av dokument detta medför. Med de officiella språken inräknade talas det sammanlagt ca 40 språk i Europa, och för att stödja en verklig flerspråkighet bör alla dessa språk behandlas jämbördigt. Som en jämförelse kan språksituationen i Sydafrika nämnas. Landet har nästan 40 miljoner invånare och 11 officiella språk, enligt den nu gällande författningen, och där är man fullt och fast inställd på att klara detta. Roukens betonade dock att EU inte kan anses ansvara för upprätthållandet av alla de 40 språken i Europa, utan i första hand för EU-språken och deras kvalitet. Flerspråkigheten är ett delat ansvar. Med en överhängande risk för att världsspråken tar över lokalspråken är det i informationsåldern absolut nödvändigt att stödja flerspråkigheten både på hemma- och bortaplan.

När det gäller översättning och tolk-

ning finns mycket att åtgärda, menade Roukens. Det gäller å ena sidan tekniken där utvecklingen av språkteknologiska verktyg visserligen går framåt men genererar få verkligt användbara produkter. Men det gäller också utbildning och strukturering. Det behövs överlag fler tolkar och översättare. Det finns också en utbredd skepsis mot elektroniska hjälpmedel, inte minst på grund av dåliga erfarenheter av maskinöversättning. Här behöver man komma till rätta med de tekniska svårigheterna för att övervinna den misstro som finns. Det kräver både pengar och tålamod, fastslog Roukens. Det behövs också fler "översättbara" texter eftersom det i hög grad påverkar kostnader och effektivitet. "Ut ur dimman" alltså, för att parafrasera EUs språkslogan "Fight the fog".

Ju mer vi är tillsammans ...

Samarbete är en annan nödvändighet. Nationellt kan det ske genom att man sprider ömsesidigt användbar information om de resultat som faktiskt uppnås inom olika projekt. Det kan också ske i det Roukens kallade ett sektoriellt angreppssätt: Inom den tredje handlingslinjen och dess pilotprojekt med elektroniska forum (t.ex. WebIT/Efcot) kan samarbete mellan experter inom olika sektorer leda fram till terminologisk konsensus, nya standarder, validering av existerande termsamlingar och därmed göra det enklare att kommunicera i slutändan.

Annorlunda uttryckt: "Linguistic plurality is a reality and an idea that should lead to a new reality."

TNC och MLIS

Mångspråkigheten framgick återigen tydligt när podiet fylldes av sex representanter från Finland, Norge och Sverige som presenterade det projekt som TNC koordinerat – Nordterm-Net. Efter 18 månaders hårt arbete kommer projektet att mynna ut i en niospråkig webbplats (www.nordterm.net). Här skall man inte bara kunna söka terminologi i Nordtermbanken utan också få information om allt som rör terminologi och dessutom länkas till ordlistor och organisationer – allt via Nordterm-Forum.

Anneke Askeland från norska RTT (Rådet for teknisk terminologi) berättade om tvåårsprojektet TDCnet där femton organisationer deltar – så även TNC men dock endast i en underordnad roll. Projektet går ut på att sammanlänka så kallade TDC:er, som står för Terminology Documentation Centers, i ett nätverk (www.tdcnet.net) där man skall kunna finna information om vilken bibliografisk information som finns tillgänglig samt var, vilka forskningsprojekt som pågår etc. För detta ändamål används en stor terminologiserver, ETIS (av vilken TNC för övrigt kommer att göra en svensk version), och ett separat format för strukturering av bibliografisk terminologiinformation, TeDIF, har utvecklats.

Datatermgruppens modell

Åsa Holmér berättade om Efcot – ett projekt som leds av TNC och som beviljats medel inom den handlingslinje av MLIS som syftar till att skapa elektroniska forum för olika områden. I Efcot-fallet handlar det om datateminologi, och projektet bygger vidare på de idéer och den organisationsmodell som utarbetats av Svenska datatermgruppen. Eftersom de engelska datatermerna översvämmar inte bara det svenska språket utan alla icke-anglosaxiska språk väcktes idén att överföra arbetsmodellen till i första vändan Finland, Norge och Grekland. Vid årsmötet kunde Åsa Holmér berätta att den finska datatermgruppen hade haft sitt första möte och att den norska skulle ha sitt före sommaren.

Efcot lever i symbios med irländsk-tyska WebIT vars projektledare och samordnare för det sammanslagna projektet, Reinhard Schäler från universitetet i Limerick, fanns i publiken. Inom WebIT vill man sammanställa de termer som används inom lokalisering av programvaror till franska, tyska, spanska, italienska och iriska och samla dessa i en Internetbaserad termdatabas.

Mer om projektet finns på <http://lrc.csis.ul.ie/webit-efcot>.

Den grekiska Efcot-partnern Archetypon presenterar Efcot-projektet på <www.archetypon.gr/efcot>.

Välmatad eftermiddag

Den europeiska eftermiddagen avslutades av en annan långväga gäst, Nicole West från den franska standardiseringsorganisationen Afnor. Med hjälp av sin kollega Patrick Guigne-Boulogne, presenterade hon det fransk-tysk-grekiska projektet Inesterm (Internet Network for European Standardized Terminology) som skall göra referensterminologi från standarder tillgänglig i en virtuell databas. Projektet avslutas och den färdiga databasen presenteras i år.

Naturligtvis är ett sammandrag för kort för att ge rättvisa åt de många intressanta projekten och deras respektive delar. Sammantaget blev det i alla fall en välmatad eftermiddag, och som det kan bli vid smörgåsbord blev några säkert dästa.

Alla EUs projektpresentationer har nyligen uppdaterats och kan konsulteras på <www.linglink.lu/hlt/p&p99/>.

Henrik Nilsson

Gary Jaekel – ny föreståndare för TNC

I augusti 1997 tillförordnades Anna-Lena Bucher till TNCs föreståndare. Under våren 1999 erbjöd sig Gary Jaekel att bli TNCs ordinarie föreståndare, ett erbjudande som TNCs styrelse tog fasta på. Beslut fattades om tillsättning i juni, och han tillträdde tjänsten den 1 oktober.

Gary Jaekel är inte okänd för TNC eftersom han varit ledamot av styrelsen sedan 1995. Han är 49 år, uppvuxen i New Jersey och New York och studerade vid universitetet i Boston där han tog en akademisk examen 1972.

Gary Jaekel kommer närmast från Interverbum där han ansvarade för kontakterna med företagets underleverantörer samt för språkteknologifrågor. Innan dess var Gary Jaekel vd på Ericsson Language Services. När Interverbum 1997 övertog Ericsson Language Services följde Gary Jaekel liksom en del av den övriga personalen med in i den nya organisationen.

Som amerikan lärde han sig inte så mycket av andra språk i skolan, med undantag för några års studier i franska. Inte ens på universitetsnivå krävdes det några kunskaper i andra språk. Upphovet till hans språkintresse kom i stället från glädjen i att skriva, framförallt skönlitteratur.

Han kom som turist till Europa och märkte snart att han trivdes i vår världsdel och bestämde sig för att flytta hit. Han har varit bosatt i Sverige sedan 1972.

När han kom till Sverige var han med om att bilda en engelskspråkig teatergrupp. I gruppen fick han göra allt som krävs för en teaterföreställning, från att skriva själva pjäsen, regissera, fungera som ljud- och ljustekniker etc. Hans stora kulturintresse gäller inte bara teater, han var också med om att starta en engelskspråkig kulturtidskrift där han fungerade som redaktör.

I sin yrkesverksamhet har han därefter huvudsakligen sysslat med översättningsorienterat arbete i någon form.

Som översättare inser han vikten av god terminologi.

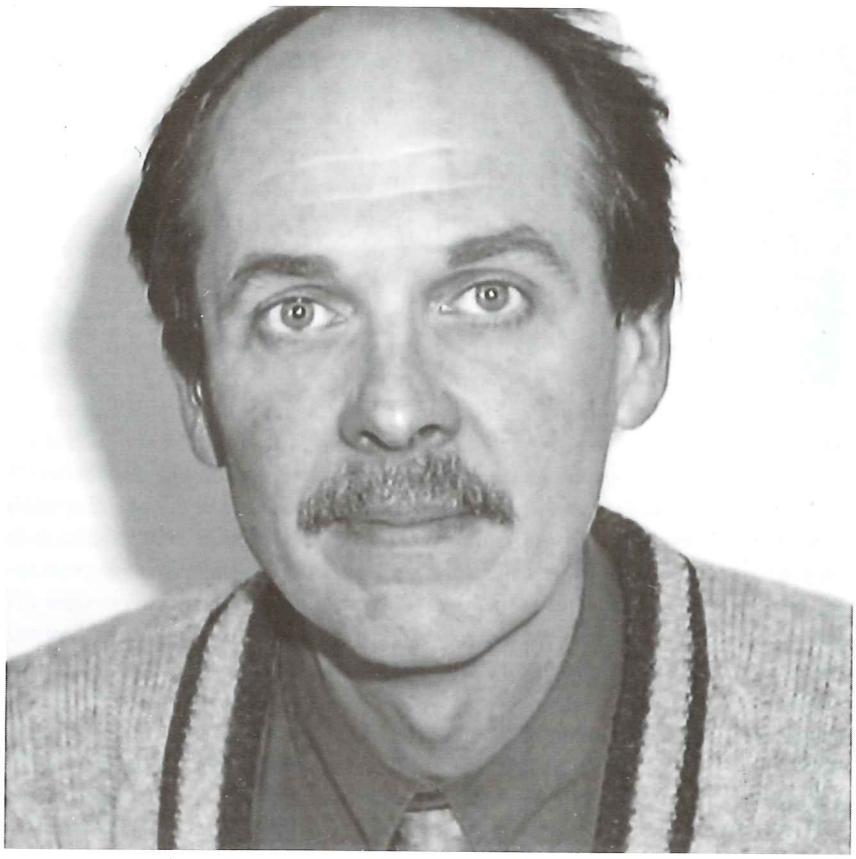

– Det är grundläggande för att fackmän skall förstå varandra. Men det räcker inte, även så kallade vanliga människor och fackmän behöver förstå varandra.

Vad kan du göra för TNC?

– Nu i början av mitt tillträde vill jag först ta reda på mer om den dagliga verksamheten. Men vissa saker kan jag redan nu skönja.

– Vi måste ta kontakt med våra medlemmar för att höra vad de behöver hjälp med. Men även utanför medlemskretsen behöver vi öka kunskapen om TNCs verksamhet. Ett sätt att informera är med hjälp av den terminologiutbildning som TNC tillhandahåller. Det är en viktig informationskanal som vi måste vidareutveckla! Kurserna är ju även en inkomstkälla för TNC.

Gary Jaekel är positiv till den tekniska utvecklingen inom IT-området och tycker att arbetet med Nordterm-Net är mycket intressant. Den nya tekniken kan exempelvis användas för att publicera ordlistor på nätet i form av betaltjänster. Det här är ett område som han vill sätta sig mer in i, men han ser redan nu en möjlighet att sprida kunskap om terminologi över nätet.

Vad är roligt?

– Det har mer och mer blivit roligt att göra samma saker på fritiden som i arbetet; jag är aktiv inom flera organisationer som har anknytning till översättning.

Gary Jaekel har bland annat varit ordförande i SFÖ och ingått i Styrgruppen för språkteknologi och han är styrelseledamot i GUSD, som är ett nystartat bolag ägt av Göteborgs universitet och som bildats för att utveckla lexikografiska och språkliga verktyg. Sist men inte minst har Gary Jaekel ingått i TNCs styrelse.

En slutlig fråga, hinner du med att skriva?

– Nej!

Berit Björk

Svenska biotermgruppen

I Svenska datatermgruppens spår

Under hösten 1999 kommer Svenska datatermgruppen att få en uppföljare, Svenska biotermgruppen. Den kommer i stort sett att fungera på samma sätt som Svenska datatermgruppen: en mindre arbetsgrupp som träffas då och då för att bland annat diskutera termfrågor, en större remissgrupp som granskar arbetsgruppens termförslag och definitioner samt en webbplats där de färdiga rekommendationerna presenteras.

Så började det

Idén till ett termnätverk fick jag i samband med mitt examensarbete i molekylärbiologi i våras. Då intervjuade jag ett antal forskare och vetenskapsinformatörer om terminologi inom de områden inom naturvetenskapen som kan sammanfattas under beteckningen molekylära livsvetenskaper (bioteknik, molekylärbiologi, genetik, osv.). Det visade sig att alla tillfrågade på ett eller annat sätt var intresserade av någon form av samarbete för att reda ut terminologiska oenigheter. Eftersom intresset var så stort, har jag beslutat mig för att ägna hösten åt att starta en termgrupp. Jag har nu också beviljats medel från Kungliga Vetenskapsakademien, Svenska Akademien och Forskningsrådsnämnden. Från sista augusti till sista januari har jag en skrivplats på TNC. Det är en idealisk placering, i och med att jag därmed har direkt tillgång till TNCs bibliotek, databaser och terminologiska kunskaper och erfarenheter.

Vad händer nu?

Hittills har jag samlat fjorton forskare, vetenskapsinformatörer och språkvetare i en arbetsgrupp. Vi hade vårt första möte den 12 oktober och fick då bland annat en introduktion i terminologiarbete av Anna-Lena Bucher och en presentation av Svenska datatermgruppen av Åsa Holmér. Vi diskuterade också det aktuella och svårdefinierade begreppet *functional genomics*, ett begrepp vi beslöt återkomma till i e-postdiskussioner och vid nästa möte. Mötet avslutades med att vi bestämde att vi ska kalla oss Svenska biotermgruppen. Utöver arbetet i arbetsgruppen har jag skickat ut ett informationsblad till forskare, informatörer och språkvetare som är påtänkta för den lite större remissgruppen. Jag håller också på att bygga upp en webbplats och har dessutom kontakt med Vetenskapsfestivalen i Göteborg för att diskutera någon form av medverkan i nästa års festival.

Varför bioteknik?

Som jag ser det finns det minst fyra skäl till att jag fått sådan respons inom just de molekylära livsvetenskaperna (för enkelhetens skull väljer jag här att låta biotekniken representera dem alla), förutom det uppenbara att det helt enkelt inte finns någon terminologisk samordning inom området:

- Biotekniken är ett *snabbväxande forskningsområde*, vilket gör att begreppsförrådet och därmed termförrådet ständigt utvidgas.
- Biotekniken är dessutom ett område som *skär över flera discipliner* och berör människor med skiftande bakgrund och utbildning.
- Biotekniken är idag liksom datatekniken på stark frammarsch i de kanaler som når den *bredare allmänheten*. Men häri ligger i och för sig den största skillnaden gentemot datatermerna: biotekniska termer används inte i lika hög grad utanför fackkretsen som datatermer. Å andra sidan är bioteknik för många skrämmande på ett annat sätt än datateknik, vilket gör att man bör vara extra noggrann och tydlig med det språk som används.
- Biotekniken är en *internationell vetenskap* där engelskan fungerar som arbetsspråk – i många fall även mellan svensktalande. Det gör att få termer skapas naturligt på svenska.

Engelska termer stör

Inte oväntat var det engelskans dominans som orsakade de längsta diskussionerna i mina intervjuer i våras. Precis som inom datatekniken finns det inom biotekniken många engelska termer som inte anpassats till svenska uttals-, böjnings- och stavningsregler. Sådana termer sticker ut och upplevs av många som störande. Eftersom de är svårhanterliga i både tal och skrift, kan de också skapa en osäkerhet hos termanvändarna. Dessutom saknar de ofta väletablerade svenska motsvarigheter, vilket gör dem svåra att undvika. Har de svenska motsvarigheter kanske dessa inte ens räknas som riktiga termer, utan mer som någon sorts förklarande benämningar, inte sällan med ett löjets skimmer över sig. Vidgar man perspektivet ytterligare stämmer reaktionerna på de engelska termerna också väl in i diskussionerna om en eventuellt förestående domänförlust inom naturvetenskapen. För att svenska på sikt ska kunna bestå som ett fungerande språk inom vetenskapen bör vi sträva efter att använda termer som passar in i vårt språksystem. Under arbetsgruppens första möte blev det dock tydligt hur viktigt det är att inte se vårt arbete som ett rent översättnings- eller anpassningsarbete, utan att vi hela tiden måste gå tillbaka till begreppen bakom termerna och formulera entydiga definitioner.

Datatermgruppen inspirerar

Att jag använder samma arbetsformer som Svenska datatermgruppen faller sig naturligt. Den har en väl fungerande organisation och utnyttjar den nya tekniken på bästa sätt. Jag tror att fler fackområden skulle vinna på att ta till sig detta sätt att arbeta.

Helena Palm

Vill du veta mer? Skriv till:
helena.palm@tnc.se

NORD TERM '99 i Köpenhamn

Nordterm '99 gick av stapeln i Jægersborg utanför Köpenhamn den 13–16 juni. Arrangör var Dantermcentret.

Nordterms styrgrupp och olika arbetsgrupper höll sina sedvanliga möten. Ordförandeskapet för den kommande tvåårsperioden övertas av TSK i Finland och ny ordförande för perioden kommer Virpi Kalliokuusi att vara. Hon efterträder därmed Bente Kristensen som varit ordförande 1997–1999.

Bättre terminologikurser

Nordterm '99 inleddes med en dags seminarium på temat "Hur håller man bättre kurser i terminologi? Att skräddarsy terminologikurser för olika målgrupper". Nelida Chan från School of Translation i Toronto föreläste om terminologins didaktik, varefter deltagarna delades in i arbetsgrupper. I grupperna diskuterades bland annat hur man på bästa sätt anpassar kurser i terminologi till målgrupper med skilda behov som exempelvis tolkar, översättare och standardiserare.

Den andra dagen ägnades åt ett symposium med ett stort antal intressanta föredrag inom vitt skilda områden. Ett av de mest uppskattade föredragen hölls av Helena Palm, som är utbildad språkkonsult och dessutom har en fil. mag. i molekylärbiologi. Hon redogjorde för sina långt gångna planer på att starta en terminologigrupp liknande Svenska datatermgruppen, men i ämnet molekylärbiologi. [Planerna har börjat realiseras, se Helena Palms artikel på sidan 6.]

Domänförluster och hot

Både Johan Myking från Nordisk Institutt vid universitetet i Bergen och Birgitta Lindgren från Nordiska språkrådet höll föredrag på temat domänförlust, vilket innebär att man t.ex. inom ett fackområde använder ett främmande språk i stället för sitt eget. Det kan få till följd att forskare saknar termer på det egna språket och därmed inte kan använda det i fackspråkliga sammanhang. Birgitta Lindgren pekade på tre av de faktorer som utgör hot mot nationalspråken, nämligen europeiseringen, språket i etermedierna och den ökade användningen av datorer.

Myking talade om lokalisering, dvs. arbetet med att anpassa utländsk terminologi till det egna språket. Han berättade att initiativ från enskilda individer har varit viktiga för utvecklingen av den norska oljeterminologin. Nu finns det emellertid en risk för att man i framtiden ändå kommer att använda sig av engelsk terminologi inom den norska oljebranschen, eftersom norska Statoil inom kort skall privatiseras och därmed troligen övergå till engelska som koncernspråk.

Docent Sten Walles från Celsius Tech Electronics berättade om det praktiska arbete för att motverka domänförlust som utförs av Svenska Optiksällskapets arbetsgrupp för språkfrågor. Arbetsgruppen, som samarbetar med TNC, har till uppgift att ge dem som arbetar med optik i Sverige råd om gott språkbruk och lämplig terminologi. Hittills har gruppens arbete bland annat resulterat i språkspalter i ett informationsorgan för optiker och i en ordlista omfattande ca 100 svenska termer. Gruppens arbetsresultat finns tillgängligt på <www.optics.kth.se/sos>.

Nät som i hjärnan

Johan Dahl från Institutionen för lingvistik på Lunds Universitet höll ett föredrag om "Svenskt ordnät som terminologisk resurs". Ordnät bygger på en idé om att det går att fånga ords betydelser enbart genom relationer, det vill säga utan att definiera de begrepp som ligger bakom orden. Modellen försöker efterlikna hur begrepp är sorterade i hjärnan. Ordnätet är bland annat tänkt att kunna användas vid språkinlärning. Man skulle då använda sig av parallella ordnät, ett på det språk som den studerande redan förstår och ett på det språk som skall läras in. Holland, Spanien och Italien har gemensamt inom ramen för ett EU-projekt byggt upp ett europeiskt ordnät, Euro wordnet. Nu är även ett svenskt nät under uppbyggnad.

Nordiskt språksamarbete på högsta nivå: TSKs Olli Nykänen och TNCs Anna-Lena Bucher.

Nät som hos spindlar

Från Universitetssjukhuset i Lund kom H C Lennér och redogjorde för Hälso- och sjukvårdens begreppssystem Spindeln och publikationen "Att mena och mäta samma sak – en begreppsorienterad metod för terminologiskt arbete".

Överläkare Göran Holmberg från Löwenströmska Sjukhuset i Upplands Väsby berättade om "ToB, den gemensamma Term- och Begreppsdatabasen för Stockholms läns landsting", som bygger på det nämnda begreppssystemet Spindeln.

Pågående projekt

Nordtermmötets två sista dagar ägnades bland annat åt en presentation av projekt i vilka en eller flera Nordtermpartner deltar.

Lena Jolkkonen från TSK i Finland, Anita Nuopponen från Vasa universitet, Birgitta Lindgren, Håvard Hjulstad från RTT i Norge samt Henrik Nilsson och Kjell Westerberg från TNC berättade om Nordterm-Net, den nordiska knutpunkten för terminologi på Internet.

Håvard Hjulstad informerade även om TDC, ett nätverk för europeiska terminologicentraler, som i augusti nästa år skall utmynna i betaltjänsten TDCnet.

Cecilia Ericson
Maria Gustafsson

EAFT – "Ett Arrangemang För Terminologer"

i Paris 17–19 maj 1999

Paris i maj är aldrig fel. Därför var det extra trevligt att EAFTs första konferens med titeln "Conference on cooperation in the field of terminology in Europe" förlagts just dit, just då. Ett av föreläsningsrummen i Palais des Congrès fylldes av ca 200 deltagare från 20 länder. Att intresset varit stort och förväntningarna höga visades bland annat av att mer än 100 förslag till föredrag skickats in till programkommittén som dessvärre kunde välja ut endast ca 30 föredrag.

Svårt hålla tiden

Trots uppenbara svårigheter hos vissa talare att hålla den uppsatta tidsgränsen om 20 minuter, flöt det späckade programmet på under tre dagar. Parallellt med föredragen anordnades i ett intilliggande rum bland annat en utställning och en mötesplats för utbyte av idéer. Under olika rubriker kunde deltagarna sätta upp lappar på väggarna med idéer om förslag till utbyte och samarbete etc., vilket skapade nya förutsättningar för deltagarna att mötas och diskutera närmare.

Till skillnad från många liknande, större konferenser hade EAFT fokuserat på pragmatiskt terminologiarbete, praktiska tillämpningar av en i många avseenden teoretisk disciplin. Visst förekom det snåriga föredrag om perifera projekt, men de var ändå i minoritet. Det mesta var intressant och relevant för en terminolog.

Samarbete nyckelord

Samarbete på terminologiområdet var konferensens nyckelord, och föredragen hade indelats i följande underavdelningar: samarbete, harmonisering och standardisering, information och dokumentation, resurser, utbildning och terminologins status.

Av de insända föredragen lyckades TNC få tre godkända: Anna-Lena Bucher berättade tillsammans med kollegan Virpi Kalliokuusi från TSK i Finland om TNC respektive TSK under rubriken "How to survive after 60 years or after 25 years as a national terminology centre?", Åsa Holmér presenterade arbetet med Svenska datatermgruppen och Efcotprojektet, och Henrik Nilsson berättade om Nordterm-Net. I utställningslokalen visade TNCs Katja Hallberg en figur (se omslagssidan) över TNCs arbete med komplettering i Eurodicautom med svenska termer.

Över huvudtaget fanns ett starkt nordiskt inslag i konferensen, framför allt under den första dagen, då Bodil Nistrup-Madsen inledde med att berätta om det nyöppnade Dantermcentret i Köpenhamn och framhålla dess samarbete med företag och forskningsinstitutioner.

Terminologisk infrastruktur

Att intresset för konferensen var stort från Europeiska kommissionens sida märktes. Hubert Paesmans från terminologienheten vid Europeiska kommissionen i Luxemburg talade om att terminologi av hög kvalitet på alla EU-språk är en nödvändighet för att skapa trovärdighet och för att garantera säkerheten i EU-dokumenten. För att man skall uppnå likvärdighet mellan språken är det viktigt med samarbete och en europeisk terminologisk infrastuktur, menade han.

Bent Hauschildt från generaldirektorat 13 redogjorde för tankarna bakom MLIS-programmet, bland annat att MLIS vill skapa gynnsamma förhållanden för utveckling av språkindustrin och stödja utvecklingen av nätverk. För närvarande bidrar MLIS till 26 projekt som omfattar mer än 150 organisationer.

Tolkning i alla riktningar

Franska, engelska och spanska var konferensens officiella språk, och tolkning genomfördes i alla riktningar.

Några av de föredrag som intresserade TNCs deltagare mest hölls av Termcats personal. Termcat är den officiella terminologiinstitutionen för katalanskan, och språket har stor kulturell och ekonomisk betydelse för Kataloniens självständighetsstatus. Några från TNC gjorde senare ett besök hos Termcat i Barcelona. Detta berättar vi mer om i nästa nummer.

Ett annat intressant föredrag hölls av Margaret Rogers från University of Surrey. Hon gav en översikt över vad som pågår inom Europa när det gäller utbildning i terminologi. Hon påminde om att terminologin successivt vuxit fram som en egen profession; de tidiga terminologerna hade ingen egentlig terminologiutbildning. I Pointerprojektet konstaterades det att det råder brist på utbildning i terminologi i Europa, och hon nämnde särskilt Sverige, Norge och Island som exempel på länder där det saknas omfattande utbildningsprogram på akademisk nivå. Varför är terminologi annorlunda som ämne? frågade Margaret Rogers och besvarade själv frågan genom att hänvisa till att terminologi används inom ett flertal områden och för olika ändamål. Man håller fortfarande på att utveckla och definiera ämnets gränser. Mycket bygger på praktisk erfarenhet. Hon nämnde att den första terminologikursen hölls av Eugen Wüster i Wien i början på 70-talet, vilket visar att det är ett stort gap mellan teorins utveckling på 30-talet och undervisningens början.

Avsiktsförklaring

Helmi Sonneveld, EAFTs ordförande, föreföll nöjd med det stora intresset för konferensen och de många deltagarna. Vid den avslutande sessionen fick hon på podiet upp representanter för alla terminologiföreningar (endast för individuella medlemskap; saknas f.n. i Sverige) i de europeiska länderna och de fick gemensamt lämna en avsiktsförklaring om att i fortsättningen verka för ett ökat samarbete och informationsutbyte.

Vad detta i praktiken innebär återstår att se. Men den första EAFT-konferensen gav i alla fall en mycket god orientering om vilka terminologiska resurser som finns i Europa i dag, och den visade också tydligt att det behövs oerhört mycket mer.

Anna-Lena Bucher
Henrik Nilsson

NYTT I BOKHYLLAN

Cabré, Maria Teresa
La terminología : representación y comunicación : elementos para una teoria de base comunicativa y otros artículos Textos en castellà, català i francès. – Bibliografia
1. Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada
II. Títol 1. Terminologia
ISBN 84-477-0673-7

Maria Teresa Cabré från universitetet Pompeu Fabra i Barcelona har kommit ut med en ny bok om terminologi. Hennes förra bok, *La terminologia: la teoria, els mètodes, les aplicacions* publicerades 1992 på katalanska.

Maria Teresa Cabré skriver i förordet att boken utgörs av artiklar publicerade under åren 1992–1999. Artiklarna innehåller en del nya tankar som hon kommit fram till under de åren. Bland annat diskuterar hon några av den klassiska terminologiteorins grundpelare: ett-till-ett-förhållandet mellan begrepp och benämning, termers kontextoberoende och terminologiarbetets utgångspunkt i begreppet. Hon konstaterar att hon i dag ser att det finns fler likheter än olikheter mellan termer och lexikonord, men att den slutgiltiga texten som presenterar ett integrerat förslag om en lingvistisk teori för terminologi ännu väntar på att bli publicerad.

Boken är uppdelad i fem avsnitt som vart och ett står för en aspekt på terminologiläran eller terminologiarbete. Artiklarna är skrivna på spanska i huvudsak men några är på katalanska och franska.

Anna-Lena Bucher

EAFT

The European Association for Terminology (EAFT) bildades 1996 i Köpenhamn efter en rekommendation framförd i EUs Pointer-projekt (Proposals for an Operational Infrastructure for Terminology in Europe). TNC var en av ca 15 grundare.

Syftet med organisationen är enligt stadgarna att:

- främja flerspråkigheten i Europa med hjälp av terminologi
- skapa en plattform på europeisk nivå för främjande och samordning av terminologiska aktiviteter samt att stärka ett terminologiskt medvetande i samhället och bidra till en ökad professionalisering inom det terminologiska området
- verka för ett aktivt samarbete mellan alla organisationer och institutioner inom terminologisektorn.

Pågående projekt på TNC

Efter några år av stark EU-dominans i orderportföljen har TNC fått några rent nationella uppdrag. Det är terminologiprojekt inom relativt snäva områden där det i ett par fall enbart handlar om att vi skall reda ut de svenska begreppen utan att komplettera med utländska termekvivalenter. Projekten behandlar byggkostnads-, pensions- och väghållningsterminologi.

Byggkostnadsterminologi

Ett av de nationella uppdragen kommer från Byggkostnadsdelegationen (verksam inom Inrikesdepartementet) och inleddes i mars 1999. Uppdraget består i att utreda omkring 200 grundläggande byggekonomiska begrepp som förekommer inom ramen för en byggnads livscykel från projektidé till rivning. Exempel på delområden som berörs är planerings- och projekteringsprocessen, entreprenadupphandling, besiktning, ansvarsfrågor, ekonomisk och teknisk förvaltning samt fastighetsvärdering. Med hjälp av en arbetsgrupp skall TNC belägga den terminologi som används och försöka få mer enhetligt definierade begrepp än vad som i dag är fallet.

Arbetsgruppens medlemmar, som har deltagit i Byggkostnadsdelegationens tidigare projekt, kommer från myndigheter, bostadsintressenter såsom Hyresgästernas Riksförbund och SKB (Stockholms kommunala bostadsförening), tekniska högskolor samt från konsultföretag.

Projektet finansieras av BFR och Byggkostnadsdelegationen och i viss mån av de medverkande i form av ideellt, obetalt arbete. Manus till en färdig ordlista skall föreligga i mars 2000. Frågor om projektet kan ställas till Kjell Westerberg på TNC.

Pensionsterminologi

Det nya pensionssystemet har en delvis ny terminologi i förhållande till det gamla folkpensions- och ATP-systemet. Dessutom finns det en terminologi för den avtalsreglerade pensionen och det privata pensionssparandet som inte är samordnad med den lagstadgade pensionen, vilket försvårar den utåtriktade informationen. Under våren 1999 kontaktades TNC av Birgitta Wejnarth vid SPP, som under en tid engagerat sig i frågan om svårigheterna med att klart och tydligt informera medborgarna om det nya pensionssystemet. Den dialog som har förts sedan dess har lett fram till ett uppdrag för TNC från Konsumenternas försäkringsbyrå. Uppdraget innebär att reda ut ett 50-tal begrepp som handlar om ålderspensionen och de tre former som den utbetalas i: allmän pension, avtalsreglerad pension och privat pension. I arbetsgruppen ingår företrädare för Försäkringsbolaget SPP, Fora, KPA Liv, Premiepensionsmyndigheten, Skandia Liv, Försäkringskassan och Konsumenternas försäkringsbyrå. Enligt tidplanen skall en färdig ordlista föreligga i september 2000.

Projektet finansieras av Sveriges Försäkringsförbunds Livförsäkringsutskott, Premiepensionsmyndigheten och Riksförsäkringsverket. Frågor om projektet kan ställas till Anna-Lena Bucher, Maria Gustafsson eller Gunnel Johansson på TNC.

Väghållningsterminologi

Vägverket har gett TNC i uppdrag att göra en väghållningsordlista. Med väghållning avses planering och byggande av väg, underhåll av väg, drift av väg och administration av väg, t.ex. beslut om vägnummer. Den terminologi som skall utredas inom detta område rör huvudsakligen transporter, trafik samt drift och underhåll. Uppskattningsvis handlar det om ca 300 begrepp, och Vägverket har önskemål om att engelska termmotsvarigheter skall ingå.

Frågor om projektet kan ställas till Anna-Lena Bucher eller Anders Börjesson på TNC.

Avslutat projekt

I sammanhanget vill vi nämna ett nyss avslutat uppdrag från Spri (Hälso- och sjukvårdens utvecklingsinstitut). Inom ramen för Spritermprojektet har TNC utarbetat ett häfte med en introduktion i terminologiarbetets metoder och principer. Häftet kan rekvireras från TNC. Priset är 60 kronor.

bokdator, läsplatta
dator som är särskilt avsedd för visning av böcker som har getts ut i elektronisk form

Använd *bokdator* eller *läsplatta* för eng. *e-book, softbook* i den här betydelsen.

e-bok, elektronisk bok, e-bokfil
bok som har getts ut i elektronisk form

Använd *e-bok, elektronisk bok* eller *e-bokfil* för eng. *e-book, softbook* i den här betydelsen.

Kommentar:
Det här teknikområdet är nytt och därför är terminologin fortfarande vacklande. Det är också därför som vi ger flera termförslag. Vi har sett det som viktigt att i våra rekommendationer visa på begreppsskillnaden mellan datorn och filen.

En bokdator påminner till form och handhavande om en tryckt bok. Ofta har därför inte bara den elektroniska texten utan även datorn benämnts *e-bok*, särskilt när man avser datorn tillsammans med dess innehåll. Detta kan leda till begreppsförvirring. När det är viktigt att göra åtskillnad mellan dessa begrepp kan man därför använda *e-bokfil* respektive *bokdator*. Andra tänkbara termer för själva datorn är *e-bokläsare, e-läsare* som ansluter till liknande termer som *e-post* och *e-handel* och till andra apparater som kallas *läsare: dokumentläsare, kortläsare, cd-läsare.*

e-post (tillägg i kommentaren)

En form av e-post är s.k. *webbaserad e-post.* Det är en e-posttjänst som användaren får tillgång till genom att logga in på en viss webbsida hos en operatör och som inte kräver något e-postprogram eller eget abonnemang hos en Internetleverantör.

I allmänhet finns det inte någon anledning att skilja på e-post som skickas via ett e-postprogram och e-post som skickas via en webbläsare eller på annat sätt.

kryptering med öppen nyckel, öppen nyckel-kryptering
kryptografiteknik där två relaterade nycklar används, varav en är *öppen* och en är *hemlig*

Svenska datatermgruppen

Det datatekniska området expanderar snabbt, och allt flera icke specialutbildade kommer i beröring med det. Många upplever en ganska stor terminologisk förvirring med ett ständigt tillflöde av nya, ofta svårhanterliga engelska termer.

Svenska datatermgruppen är en brett sammansatt grupp med företrädare för bl.a. språkvården, dagspressen, etermedier, högskolor, företag inom databranschen och branschpressen. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare.

Gruppen ger råd och rekommendationer om aktuella datatermer. Ambitionen är inte att utarbeta någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp. De förklaringar som ges gör inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner. Datatermgruppen kommer fortlöpande att ta upp nya begrepp till behandling, men revideringar av tidigare bearbetade begrepp kan också förekomma.

Gruppen tar gärna emot synpunkter på arbetet.

Kontakta: Åsa Holmér, TNC, tfn 08-446 66 20, fax 08-446 66 29.

Kommentarer kan också skickas till e-postadress: dataterm@tnc.se

Svenska datatermgruppens rekommendationer finns tillgängliga via webbadress: http://www.tnc.se/dataterm.htm eller http://www.nada.kth.se/dataterm

Använd *kryptering med öppen nyckel* eller *öppen nyckel-kryptering* för eng. *public key encryption.* Använd *öppen nyckel* för eng. *public key.* Använd *hemlig nyckel* för eng. *private key.*

Kommentar:
Det mycket stora heltal som bestämmer hur ett meddelande (eller data som lagras i krypterad form) ska förändras vid kryptering eller dekryptering kallas *nyckel.* Vid *symmetrisk kryptering* används samma nyckel för kryptering och dekryptering, medan man vid *asymmetrisk kryptering* använder olika nycklar. *Kryptering med öppen nyckel* är en form av *asymmetrisk kryptering* där en av nycklarna öppet kan lämnas ut, medan den andra hålls *hemlig.* Denna teknik blir allt vanligare på Internet, t.ex. i PGP (Pretty Good Privacy) i e-postprogram, och i SSL (Secure Socket Layer) i webbläsare.

mellanprogram, anpassningsprogram
program vars ändamål är att möjliggöra eller underlätta samverkan mellan användarnas program och de resurser i en dator eller ett datornät, t.ex. databaser, som dessa program hämtar data från

Använd *mellanprogram* eller *anpassningsprogram* för eng. *middleware.*

mellanserver, proxyserver
server som utgör gränsen mellan två datornät, t.ex. mellan ett internt och ett externt datornät, och som vidarebefordrar trafiken dem emellan

Använd *mellanserver* eller *proxyserver* för eng. *proxy (server).*

Kommentar:
En mellanserver är i regel placerad mellan ett internt och ett externt nät och uppträder mot det externa nätet som om den utgjorde en dator på det externa nätet. Den döljer härigenom för det externa nätet vilka noder som är anslutna till det interna nätet. Mellanservern fungerar som ombud, därav den engelska benämningen *proxy* (som bl.a. betyder 'ombud').

En mellanserver som förmedlar webbtrafik har ofta en cachefunktion för webbsidor, dvs. mellanlagrar externa webbsidor, bilder o.d. så att dessa bara behöver laddas ned en gång. På så sätt blir webbåtkomsten i det lokala nätet snabbare samtidigt som belastningen på nätförbindelsen till Internet minskar.

omkopplare
fysisk komponent för brytning eller omkoppling av elektriska signaler

Använd *omkopplare* för eng. *switch* i denna betydelse.

Kommentar:
Om komponenten inte växlar mellan två eller flera inkopplingsalternativ utan enbart har en brytande funktion kallas den vanligen *brytare.* Jämför *väljare, växel.*

programfix
korrigering eller modifiering av ett program för att tillfredsställa akuta behov i väntan på nästa version av programmet

Använd *programfix* för eng. *patch.*

Kommentar:
En programfix kan göras på många olika

sätt, alltifrån direkt ändring av binärkoden till utbyte av en eller flera programmoduler i ett komplext program.

säkerhetskod
teckenföljd som anges för kontroll av identitet

Använd *säkerhetskod* som övergripande term för eng. *PIN code, password, access code* etc. Den kan ofta ersätta andra termer som används för hemliga koder: *lösenord, PIN-kod, personlig kod, bankomatkod* etc.

Kommentar:
Skillnaden mellan olika typer av koder minskar: numeriska bankomatkoder kan memoreras med hjälp av bokstäver och det som kallas lösenord är inte alltid ett uttalbart ord utan en följd av bokstäver och siffror.

Vid utrymmesbrist kan termen *säkerhetskod* förkortas *kod*, och vid behov kan den preciseras till t.ex. *personlig säkerhetskod* eller *personlig kod*.

väljare
tillägg till ett kommando i ett textbaserat användargränssnitt som modifierar hur kommandot normalt utförs

Använd *väljare* för eng. *switch, option* i denna betydelse.

Kommentar:
I t.ex. Unixkommandot "ls -l" är "-l" en väljare som gör att fler uppgifter om filerna än bara namnet presenteras. Andra uttryck som förekommer är *flagga, parameter, argument*. Jämför *omkopplare, växel*.

växel
utrustning som kan sätta en eller flera kommunikationslinjer i förbindelse med en eller flera andra kommunikationslinjer

Använd *växel* för eng. *switch* i denna betydelse. Jämför *omkopplare, väljare*.

Termartiklarna är hämtade ur version nr 16 publicerad den 25 november 1999.

Bland lammammor och ribbhelveten

Nej, rubrikens termer är varken excerperade ur barnböcker eller science fiction-romaner. De är två av de ca 30 000 svenska termer som TNC levererade till Europeiska kommissionens termdatabas, Eurodicautom, i juni i år. Måhända av det något lustigare slaget.

Tillsatser och öl

De nytillförda svenska termerna blir naturligtvis ett viktigt tillskott till denna världens största termsamling, kanske framför allt för dem som är intresserade av jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel. En stor del av termerna behandlar nämligen djurskötsel, trä och trädslag, skadedjur, miljövård och bioteknik. Men det finns också många termer inom områdena kärnteknik, ljusbågsugnar, socialrätt och utbildningssystem, för att bara nämna några. Visserligen förekom termen "fulöl" inte någonstans, men dock fanns en hel del poster om både öltillverkning och livsmedelstillsatser.

Rekommenderad (term)post

Arbetet med Eurodicautom har för TNCs del inneburit en ny inriktning mot översättningsorienterat terminologiarbete som i sin tur har introducerat en del nya arbetsmetoder och medfört givande diskussioner om hur terminologiska principer på bästa sätt kan tillämpas även utanför traditionellt terminologiska projekt. Utgångsmaterialet har varierat i kvalitet och utförlighet, men utgångspunkten har genomgående varit att identifiera ett begrepp i varje termpost och därefter söka den svenska motsvarigheten. Termerna har oftast fått sällskap av definition eller kommentar vilket skapar ett mervärde för Eurodicautomanvändaren. Vad vore till exempel termen *undertryck i handskbox* utan en kommentar om att det handlar om hantering av radioaktiva ämnen?

Sedan 1995 har TNC kompletterat Eurodicautom med cirka 140 000 svenska termer. En helt nödvändig förutsättning har varit det givande samarbetet med ämnesexperter på olika områden. Under denna fjärde omgång har de terminologer vid TNC som arbetat med kompletteringen fått ovärderlig hjälp både från enskilda experter och organisationer, bland andra Statens Lantbruksuniversitet (SLU), SMHI, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Skogsvårdsförbundet.

Poetiskt och motbjudande

Att Eurodicautom skulle vara en trist samling teknikorienterade termer motbevisas helt av poetiska exempel som *tidvattensskog*, som vagt minner om förra årets guldterm – *vattenhimmel*. Lika hänförd blir man dock inte över alla termer och termförslag. Vissa ger oss kalla kårar och leder snarare tankarna till skräckromaner: *automatisk huvudavskärare, sax för buköppning, ribbhelvete* (från slakteri- respektive kärnkraftsområdet).

Vikten av en korrekt användning av bindestreck fick helt nya dimensioner i termen *automatisk lamm-amma*. De nationella färgerna försvarades av termen *varv* som lånats ut till både franska (*varve*), tyska (*Varve*), italienska (*varva*), engelska (*varve*), danska (*varv*), spanska (*varve*) och portugisiska (*varve*). Ett *varv* är ett 'sedimentärt skikt eller lager som utgör en cykliskt upprepad del av en lagerserie och karakteriseras av graderad skiktning med uppåt avtagande kornstorlek' enligt TNC 86 *Geologisk ordlista*.

TNC tar paus

TNC arbetar inte just nu med Eurodicautom, men avvaktar utlysning av nya projekt. Till dess hittar man resultatet med hjälp av Eurodicautoms nya, och mer användarvänliga gränssnitt, på <http://eurodic.echo.lu/cgi-bin/edicbin/EuroDicWWW.pl>.

Henrik Nilsson

Aktivt seminarium för översättare

När SFÖ (Sveriges Facköversättarförening) anordnade sin fjärde konferens på Silja Hotel Ariadne i Stockholm samlades hela 260 deltagare, vilket enligt ordföranden Anne Verbeke är ett rekord. Temat var "Aktiva översättare", och redan efter en kort introduktion om föreningen var det dags för ett gymnastikpass med inhyrda instruktörer. Resten av konferensen gick betydligt lugnare till väga med fokus på hur översättare skall få fler kunder och hur de skall marknadsföra sig.

Globalt perspektiv

Konferensens tilltänkta huvudtalare Rose Lockwood hade fått förhinder, men ersattes förtjänstfullt av Andrew Joscelyne som föreläste på temat "Globaliseringen och dess inverkan på översättningsindustrin". Han arbetar för närvarande som marknadsanalytiker på Equipe Consortium i England (www.equipe.net) och ger också ut Internettidskriften *LE Journal* om språkteknologi.

Föredraget snirklade sig fram mellan POMs (Plain Old Multinationals), VAI (Value-added intelligence) och CRM (customer relationship management), via det alltmer konvergerande informationssamhället till de heterarkiska globala företagen (dvs. organisationer som har en heterogen hierarki). Globaliseringsfenomenet har flera dimensioner, bland annat en organisatorisk sådan. Det är där de globala företagen, som organiseras kring funktioner snarare än kring nationella strukturer, kommer in. De står inför en hel rad utmaningar – komplex struktur, koordination av utspridda partner, olika koncernspråk etc. – som dock kan lösas om man lär sig att hantera infrastrukturen och de nya informationsnätverken och att satsa på lokalt resursutnyttjande.

Översättningsindustrin är en heterogen bransch som omfattar allt från frilansande översättare till stora översättningsbyråer. Uppskattningsvis finns 115 000 översättare i Europa (317 000 i världen), men siffrorna är svåra att korrekt uppskatta eftersom statistik saknas. Hur som helst rör det sig om en yrkeskår för vilken den pågående globaliseringen skulle kunna innebära ett hot. Å andra sidan handlar det i det moderna samhället till stor del om en kommersialisering av kunskap där kunskapsmänniskan ("Knowledge Man") har kunskapen som det främsta konkurrensmedlet och vet hur man kan omvandla data till information som sedan kan bli kunskap.

Slutsatsen blev – säkerligen till stor lättnad för många av åhörarna – att verktyg och teknik inte kan ersätta översättaren. Samtidigt menar Andrew Joscelyne att det behövs mer utbildning och fortbildning inom webbteknik och översättarverktyg, även för redan aktiva översättare.

Översättaren – översäljaren?

Britt-Marie Ahrnell berättade fängslande om hur man som icke-marknadsförare (här: översättare) kan marknadsföra sig på bästa sätt. På 90-talet handlar marknadsföring huvudsakligen om kundvård, att behålla de kunder man redan har. Samtidigt gäller det naturligtvis att vinna nya kunder och då gäller det att vara professionell rakt igenom. "Den som saknar kunskap saknar den sällan" kan stå för en sorts kund. För att vinna nya kunder måste översättaren sälja – inte informera; övertyga – inte berätta; argumentera – inte beskriva; ta ställning – inte vara neutral. Det gäller att vara lite av Jönssonligan-Sickan och ha en plan, ta nästa steg och tro på sitt eget värde. I god amerikansk anda presenterade Britt-Marie Ahrnell mången kärnfull diabild med tänkvärda ord, och av applåderna att döma föll budskapet i god jord. Översättare behöver lära sig att sälja sig, framför allt i en allt mer internationell värld där jantelagen passar dåligt in.

lockel.se

Mats Olin arbetar som rådgivare i strategifrågor på företaget Vindrosen och berättade kort om marknadsföring på Internet. Han menade att det via Internet inte är helt lätt att marknadsföra sig som översättare eller att där hitta nya kunder. Däremot kan Internet vara ett bra medium för att förbättra de kundrelationer man redan har och för att göra sig lättillgänglig, exempelvis genom att man snabbt kan överföra offerter och färdigöversatt material via e-post. Förvånansvärt många förvånade utrop över exempelvis sökmotorernas snabbhet gav indikationer om att det kanske här fortfarande finns en hel del att upptäcka för många översättare.

Första dagens föredrag avslutades med en trolsk båttur från Värtahamnen till Nationalmuseum där en festlig trerättersmiddag med gödkalv i mitten avnjöts.

Mest diskussioner

Andra dagens aktiviteter fick en mer formell prägel med diskussioner i språkgrupper och årsmöte. Dock fanns det även här plats för föredrag: Vivi-Anne Åsell från Öhrlings PwC AB berättade om hur redovisningsrapporter kan användas till att styra verksamheten och om vad övergången till euron kommer att innebära. Susan Larson gav matnyttig information om hur sökmotorerna på Internet kan öppna många låsta språkdörrar för en översättare. En närmare beskrivning av hennes tips och av andra sökmotorer finns på sidan 14.

Henrik Nilsson

"Miljökommissionärsjobbet är oerhört krävande till sin natur. Som exempel tog det mig fyra fem år av dagligt arbete med de globala miljöfrågorna att känna mig något så när hemma i miljösammanhang internationellt. Det beror på frågornas komplexitet.

Men det beror också på den mycket speciella terminologi som gäller, en terminologi som man måste behärska åtminstone på engelska. Wallström kommer att få svårt att hävda sig."

Sagt av Anders Wijkman
EU-parlamentariker för kd
Ur: DN Debatt 30 juli 1999

Bokmässan i Göteborg

Svenska datatermgruppens Jussi Karlgren (SICS) demonstrerar sökfinesser för en besökare i gruppens monter på bokmässan.

Vid Bok- och biblioteksmässan i Göteborg 16–19 september var temat tyskspråkig litteratur och den nya bibelöversättningen.

Den stora språkliga nyheten var annars förstås Svenska Akademiens grammatik, kallad SAG. Grammatiken kommer att kosta runt 2 700 kronor, sträcker sig över 2 744 sidor och är uppdelad i fyra band. Den presenterades av Sture Allén och av den grupp om tre professorer – Ulf Teleman (Lunds universitet), Staffan Hellberg (Stockholms universitet) och Erik Andersson (Åbo Akademi) – som sedan 1986 tillsammans ägnat sig åt att söka beskriva det svenska språket. SAG är nämligen deskriptiv, inte normativ, och kommer därför att följas av en normerande och också kortare och mer publik grammatik som Tor Hultman fått i uppdrag att göra. Läs mer om SAG i Janet Gardells artikel nedan.

Datatermer i egen monter

Med hjälp av ekonomiska bidrag från olika håll kunde Svenska datatermgruppen visa upp sig på mässan. Det var många som kom till montern för att bland annat fylla i en enkät om språkvård och datatermer. I enkäten fick man till exempel besvara frågor om vilken svensk term man skulle kunna tänka sig för den speciella dator som visar elektroniska böcker (filer med digitalt inläst boktext), läs den slutliga rekommendationen på sidan 10. Förslagen på vad man ska kalla *community* på svenska var både varierande och uppfinningsrika: *gemenskap, klick, e-sekt* är några exempel som nämndes.

I radioprogrammet Vetandets världs direktsändning från mässan intervjuades TNC-aren Åsa Holmér, ordförande i Svenska datatermgruppen, om gruppens verksamhet. Åsa berättade att skälet till att gruppens rekommendationer fått sådant genomslag förmodligen är att gruppen har en sådan bredd: den består av fackmän, språkvårdare, terminologer, översättare och journalister och tar därför hänsyn till allt det man som god terminolog bör ta hänsyn till.

Ola Karlsson
språkkonsult

Svenska Akademiens grammatik

Vad säger Svenska Akademiens grammatik om "Genom att minska volymen höjs gasens temperatur", exempel på det klassiska grammatikfelet brott mot subjektsregeln?

Deskriptiv som den är beskriver grammatiken detta bruk utan att ge något omdöme om det ska anses vara ett brott eller inte. Men även normen berörs genom anmärkningen att språkvården avråder från detta språkbruk, "mer eller mindre energiskt", som Staffan Hellberg uttryckte det på bokmässan vid det seminarium som hölls om grammatik.

Det var med stolthet som Sture Allén påannonserade presentationen av denna grammatik. Sture Allén inledde seminariet med att konstatera att Svenska Akademiens 200-årsjubileum nu äntligen kunde avslutas. Det var nämligen inför detta jubileum som Sture Allén föreslog att akademin skulle uppfylla sitt åliggande i stadgarna från 1786 att utarbeta inte bara en ordbok utan också en grammatik. Planerna på "en ny, omfattande handbok i modern svensk grammatik" dryftades vid ett symposium i mars 1985. Det var där det bestämdes att grammatiken borde vara en deskriptiv grammatik över modern svenska och beakta grammatiska särdrag i skrivet såväl som talat standardspråk.

Grammatiken skulle vända sig till universitetsstuderande, lärare, forskare, språkvårdare och professionella språkbrukare och använda en traditionell begreppsapparat, kompletterad och modifierad utifrån modern grammatikforskning. Vid presentationen på bokmässan framhöll också Erik Andersson grammatikens terminologi som lättillgänglig. Det finns dock exempel på nya termer, t.ex. *blockled*. I meningen *Han har träffat pojkarna från Örebro* betraktas *pojkarna från Örebro* som blockled, dvs. en ordföljd som inte kan rubbas. Vi kan ju inte säga *Från Örebro har han träffat pojkarna.*

Ulf Teleman framhöll att grammatiken ska kunna läsas av den som har grundläggande kunskaper i skolgrammatik. Varken i ordlärans eller fraslärans rubriker finns det något avskräckande. Vi känner igen oss från skolgrammatiken.

Grammatikförfattarna har velat renodla ordklasserna, framhöll Ulf Teleman. Det är framför allt "slasktratten" adverb som rensats från adjektivens -t-former och prepositioner som "råkat lämnas ensamma", som t.ex. *bakom* och *framför*. Dessa ord får fortsätta att vara prepositioner. Och adjektiv får förbli adjektiv, även om de i -t-form kan användas som adverbial.

Staffan Hellberg lyfte fram nyheter i grammatiken, t.ex. ett helt kapitel om icke satsformade meningar. Ett exempel: "Svag is vintertid."

Varför ska man ha SAG? frågade så Ulf Teleman avslutningsvis. Han menade att grammatiken kommer att få betydelse för ordboksförfattare, grammatikförfattare, språkvårdare (som inte är betjänta av för enkla eller för komplicerade regler) och konstruktörer av automatiska språkhjälpmedel. Grammatiken har också ett språkpolitiskt värde som ett led i att värna svenskans ställning. Det är underbart att få ordning, som Teleman uttryckte det, men det kommer alltid att finnas vita fläckar i vårt språkbruk. Avsikten är att SAG ska ge lust och vara ett redskap!

Janet Gardell
språkkonsult

Några råd om sökning på Internet

Detta ämne växer ständigt, eftersom antalet söktjänster[1] ökar och nya finesser tillkommer hos befintliga söktjänster. Konstruktörerna måste hela tiden anpasssa sig allteftersom nätet växer, och redan nu finns där ca 800 miljoner sidor. Nedan följer några praktiska tips:

• Om du inte är nöjd med ett sökresultat, pröva en annan söktjänst eller förfina sökprofilen genom att använda operatorer som AND, AND NOT, NEAR och OR.

• Se till att lagra adresser till de vanligaste söktjänsterna. Att läsa den dokumentation som brukar finnas i form av hjälpfiler brukar löna sig. Här finns ofta värdefulla råd.

• Om du tycker att det finns för många söktjänster kan det kanske vara intressant med en som kombinerar resultaten, dvs. en "metasöktjänst". Ett exempel på detta är *WebCrawler*, som för tillfället visar träffar från bland annat Altavista, Lycos, Thunderstone, Excite, LookSmart, Infoseek, Yahoo! och About.

• Egentligen räcker det kanske med *en* adress. På <http://junior.apk.net ~halder/S-Engines.htlm> finns adresser till 100 söktjänster!

• En söktjänst som är specialiserad på att söka i svenska sidor, är *Allt.com*. Träffarna gäller bara sidor registrerade i Sverige, vilket är bra om man söker efter information på svenska. Dessutom talar Allt.com om vilka strängar man får träff på, vilket är mycket värdefullt när man ska bedöma vilka träffar man vill se närmare på. Om man exempelvis söker efter sidor som innehåller *Kalle Anka*, så kan det bli träff på *Kalle* eller *anka* eller båda två. Detta redovisas tydligt under varje träff.

• Det finns söktjänster med ämnesindelade webbindex, t.ex. *Yahoo!* eller *Punkt.se* (Spray), som kan ses som Internets motsvarighet till Gula sidorna. Exempel på ämnesområden är ekonomi, vetenskaper, kropp och hälsa, nyheter.

• Norska *FAST* (www.alltheweb.com) är en ny söktjänst, som enligt uppgift inte ska utvecklas till en portal, utan hålla fast vid kärnverksamheten, dvs. sökning.

• Varför inte dra nytta av andras erfarenheter? Det finns erfarna sökare med hemsidor som vimlar av nyttiga länkar. Ta till exempel översättarna Cecilia Falk <www2.sbbs.se/hp/cfalk> eller Susanne Larsson <home.ncia.com ~slarsson/index.html> eller Bill Leksén <www.polko.se>.

Bo Lundmark

1. Termen *söktjänst*, som nämns flera gånger i artikeln, kallar många felaktigt för *sökmotor*, men vi håller oss till Svenska datatermgruppens rekommendationer som lyder:

sökmotor
program för indexering av och sökning i stora textmassor, t.ex. samtliga webbsidor på Internet

Använd *sökmotor* för eng. *search engine* när det är själva programvaran som avses. När det är en tjänst som avses, se söktjänst.

Flera olika söktjänster kan använda sig av samma sökmotor. Ordet sökmaskin är mindre lämpligt för detta begrepp. Däremot kan det användas när man avser t.ex. en viss server.

söktjänst
[inom Internet:] tjänst som erbjuds på en webbplats och som är inriktad på att tillhandahålla sökmöjligheter i text på webbsidor och i meddelanden i diskussionsgrupper

Använd *söktjänst* för eng. *search engine* när det är tjänsten som avses. När det är en programvara som avses, se sökmotor.

Exempel på söktjänster är AltaVista, Euroseek, Lycos och Yahoo.

Praktikant på TNC

Det finns en hel del studenter utanför Sveriges gränser som valt att studera svenska. Jag är en av dem. Sedan 1995 studerar jag vid institutionen för Nordiska språk i Hamburg. Men institutionen är så pass liten att den bara kan erbjuda ett mycket litet kursurval inom begränsade områden. Därför är det nödvändigt att komplettera sina intressen på annat håll – till exempel genom att läsa och praktisera utomlands.

Efter ett år som utbytesstudent vid Stockholms universitet praktiserade jag under en sommarmånad 1998 på Svenska språknämden. Där fick jag en liten inblick i ordboksarbete genom att få delta i arbetet med *Svensk konstruktionsordbok*. På Språknämnden var man angelägen att låta mig få ta del av så mycket språkvårdsarbete som möjligt och skickade mig därför bland annat till TNC på studiebesök.

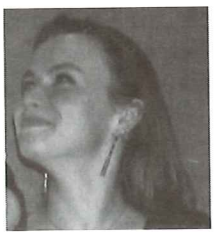

Efter att ha hört ett utförligt föredrag om terminologi och TNCs arbete var jag alldeles fascinerad av blandningen mellan ordboksarbete, översättarproblem, filosofi, semiotik och språkvård. Det väckte mitt intresse för att praktisera på TNC. Inte minst de trevliga människorna som mötte mig på TNC gjorde att jag vågade fråga Anna-Lena Bucher om det fanns en möjlighet att komma till TNC. Hon svarade direkt: "Javisst, skicka bara ett brev och säg när det passar dig." Jag blev alldeles paff. Så här brukar det inte gå till att söka attraktiva praktikplatser i Tyskland!

Den 8 februari 1999 kom jag till TNC och stannade till slutet av mars. Under den tiden jobbade jag mest med Eurodicautom där jag hade mycket nytta av mitt tyska modersmål, mina praktikerfarenheter med ordboken samt av den uppsats om översättning som jag skrev under mina studier i Hamburg. Dessutom registrerade jag termer och besvarade termfrågor ställda till TNCs termtjänst. Jag fick följa med TNCs handläggare som åhörare vid flera studiebesök, föreläsningar och kurser om terminologi och fackspråk.

Kunskaper om terminologi är ett av resultaten av veckorna på TNC, något som jag har haft nytta av vid mina fortsatta studier i Hamburg.

Det andra är att jag har haft en rolig tid på TNC där jag fått träffa så många fina människor och upplevt en mycket koncentrerad men ändå trevlig arbetsatmosfär.

Jag har inte bestämt vad min kommande magisteravhandling skall handla om, men det är mycket sannolikt att den anknyter till några av mina praktikerfarenheter.

Tack, alla ni på TNC!

Lena Heine

Väg som väg

Jag bor vid en lantlig väg, en vacker väg som börjar med en allé av popplar. När jag efter arbetet på TNC kör in i allén och eftermiddagssolen lyser genom alléträdens blad, då känner jag mig rik. Det är livskvalitet för mig att se solen gå ner över Mälarviken intill och att långsamt färdas i allén och räkna med att i alla bilar jag möter sitter någon granne och vän. Vid vår väg hälsar alla på varandra. Det är nämligen en *enskild väg*.

Nåväl, det finns ju några nackdelar med att bo vid min väg. Det är svårt att klara sig utan bil – det finns inga allmänna kommunikationer. Bilarna far också väldigt illa. Vägen är dåligt underhållen, stora gropar uppstår ständigt trots att vi sladdar[1] grusvägen så ofta vi hinner. Högertrafik fungerar knappast vid vår väg, man kryssar mellan groparna och får mötas där det går.

En *enskild väg* är en 'väg som inte är allmän' enligt definitionen i TNC 95 *Plan- och byggtermer 1994*. Att vägen inte är allmän har inneburit att vi själva får stå för skötsel och underhåll av vägen. Men det innebär också att vi kan hålla hastigheten nere till 30 km/h, och det är bra eftersom vi har ett dagis och ett stall utmed vägen. Sedan är det en annan sak att den usla vägen gör att det knappast går att köra fortare än så.

För några år sedan bildade vi drygt trettio fastighetsägare som bor utmed vägen en vägförening. Föreningen har avtalat med grannbonden att sköta sladdning och plogning. Rensa diken, fylla igen gropar på vägen och plocka bort sly i vägkanten brukar vi göra tillsammans någon vacker dag och sedan avsluta det hela med en liten fest.

Så fick vi höra talas om något som kallas för *enskild väg med statsbidrag*. Det måste vara räddningen för vår lilla väg. På så sätt kan vi få bidrag till att höja standarden på vägen utan att få en autostrada runt knutarna. Tänk att både kunna ha kakan och få äta upp den!

Det visade sig att vi kunde få ett större statligt bidrag för att förbättra vägen i ett första skede och sedan ett fortsatt mindre årligt bidrag för underhåll. Vid en omröstning i föreningen röstade vi utan tvekan ja till förslaget att söka statligt bidrag till vår enskilda väg.

Men det visade sig – när vi synade reglerna lite till – att en enskild väg med statligt bidrag innebär att alla får köra på vägen, den måste hålla en viss standard och skötas enligt de regler som gäller för allmänna vägar. Med andra ord, en allmän väg där skötsel och underhåll bekostas av enskilda fastighetsägare. I vårt fall kommer hastighetsgränsen 70 km/h att gälla, men det värsta av allt – våra vackra popplar måste bort på ena sidan av allén. De skymmer sikten.

Vi har alltså tackat ja till något vi inte haft klart för oss vad det innebär på grund av den missvisande termen *enskild väg med statsbidrag*. Vem kunde ana att en *enskild väg* plötsligt kunde förvandlas till en *allmän väg* genom tillägget "med statsbidrag". Inom parentes visade det sig sedan att det generösa statsbidraget i slutänden skulle bli en ekonomisk belastning för föreningen, eftersom kraven är högre för en väg där alla får åka och där hastigheten kan hållas till 70 km/h.

På TNC får man lära sig att ett av kraven på en bra term är att den bör vara tydlig och att det bakomliggande begreppet är väl avgränsat mot andra näraliggande begrepp. Som anställd på TNC borde jag ha varit så terminologiskt medveten att jag tog reda på vad termerna stod för innan jag röstade ja.

Nu kanske det ordnar sig i alla fall. Vi hinner nämligen inte med att i tid ställa i ordning allt som krävs för att få det statliga bidraget. Och då faller hela ärendet. Puh!

Berit Björk

1. En sladd är 'ett redskap med mot körriktningen tvärställda på marken släpande plankor eller dylikt för söndersmulning och tilljämning av markytan' enligt SMS standard 2876.

Dessa är några av de termfrågor som inkommit till TNCs termtjänst. Vi tar gärna emot läsarnas synpunkter på våra svar.

Definitionsfrågor

direktiv, instruktion och **rutin**
FRÅGA: Jag skulle vilja ha definitioner eller förklaringar av följande termer som används inom kvalitetsområdet: *direktiv*, *instruktion* och *rutin*.

SVAR: I *Nordisk förvaltningsordbok* förklaras *direktiv* som 'anvisning om sättet att utföra visst uppdrag från överordnad, myndighet e.d.' och *instruktion* som 'anvisning om lämpligt tillvägagångssätt'. I den svenska standarden SS-ISO 8402 *Kvalitetsledning och kvalitetssäkring* definieras *rutin* som 'specificerat sätt att utföra en aktivitet'.

fat och **barrel**
FRÅGA: Hur många liter motsvarar ett *fat*? När man talar om engelska *barrel* eller *fat* med råolja brukar man väl mena 159 liter?

SVAR: Det varierar beroende på innehåll och i vilket land man befinner sig. Ett svenskt *fat* med flytande varor motsvarar 157,02 liter. En engelsk *barrel* med olja motsvarar 163,3 liter, en amerikansk *barrel* med råolja 170,3 liter och en amerikansk *barrel* med raffinerad olja 158,98 liter. Storleken kan dock variera för olika oljeprodukter och oljedistrikt.

flytande bränsle
FRÅGA: Hur definieras *flytande bränsle*?

SVAR: *Flytande bränsle* definieras i *Nationalencyklopedin* som 'energirik och brännbar substans som befinner sig i vätskeform vid normalt lufttryck och normal temperatur'.

föreskrift
FRÅGA: Har TNC någon definition på termen *föreskrift*? Vem utfärdar föreskrifter? Det kan väl inte göras av privatpersoner?

SVAR: I Statsrådsberedningens *Handbok i författningsskrivning* finns ett helt kapitel som heter "Föreskrifter, allmänna råd och andra begrepp". Där förklaras begreppet *föreskrift* som 'den beteckning som används i 8 kap. regeringsformen för rättsregler, dvs för regler som bestämmer enskildas och myndigheters handlande'. "Kännetecknande för en föreskrift är att den är bindande och generellt gällande."

Behörigheten till rätten att besluta om föreskrifter är fördelad mellan riksdagen och regeringen. Fördelningen bygger på principen att de centrala delarna av normgivningen skall ligga hos riksdagen. Regeringsformen medger dock att riksdagen och regeringen i viss utsträckning delegerar normgivningskompetens till en myndighet.

kalendervecka
FRÅGA: Vilken vecka är *årets första kalendervecka* enligt svensk veckonumrering?

SVAR: *Årets första kalendervecka* är den som innefattar årets första torsdag. Den omfattar alltså minst fyra dagar av det nya året.

kök, kokvrå och **kokskåp**
FRÅGA: En tvist mellan oss hyresgäster och vår hyresvärd kommer att föras upp i hyresnämnden. Det gäller frågan om vad som kan kallas *kök*, *kokvrå* och *kokskåp*. Kan TNC definiera de tre begreppen?

SVAR: I TNCs *Plan- och byggtermer 1994* definieras *kök* som 'rum avsett för matlagning och annat hushållsarbete', *kokvrå*, med synonymen *pentry*, som 'rum med samma funktion som kök men av mindre storlek och med mindre omfattande inredning'. I anmärkningen står följande: "Benämningen kokvrå används företrädesvis om utrymme i bostäder. Motsvarande utrymme på kontor, i båtar etc kallas pentry, och denna term används ibland även för bostäder." *Kokskåp* är ett 'skåp med inredning avsedd för matlagning'. Det bör dock påpekas att dessa definitioner inte skall betraktas som norm. I den mån det idag finns någon norm eller några krav som skall uppfyllas för att man får lov att kalla ett utrymme *kök*, *kokvrå* eller *kokskåp* är det i första hand Boverket som kan upplysa om det.

tablett
FRÅGA: Hur definieras termen *tablett*? Det gäller tabletter för medicinskt bruk. Kan man säga *piller* om tabletter?

SVAR: I *Nationalencyklopedin* förklarar man termen *tablett* som 'läkemedelsform innehållande en bestämd mängd verksam substans att tas in genom munnen (peroralt)'. I Svenska farmakopékommitténs Läkemedelsstandard för Finland och Sverige står följande: "Tabletter är för oralt bruk och innehåller i doserad mängd läkemedelssubstans avsedd att snabbt frisättas för att absorberas från magsäck och/eller tarm. De bereds vanligen genom komprimering och kan vara försedda med överdrag. Tabletter med kulform må benämnas *piller*. Tabletter som skall upplösas eller dispergeras i vatten före intag och som inte utgörs av brustabletter benämns *lösliga tabletter*."

Formfrågor

hydroxid
FRÅGA: Hur skall *hydroxid* avstavas?

SVAR: Avstavning av *hydroxid* är inte helt enkel. Enligt regeln att ord avstavas efter orddelar får man konstruktionen *hydr-oxid*. Enligt enkonsonantsregeln blir avstavningen *hydroxid*, vilken också är i enlighet med avstavningslexikon: *hyd-rox-i-den*. Problemet är att man kan förledas att tro att *roxid* existerar. Att, som i enlighet med t.ex. *ägg-grop*, lägga till en saknad bokstav (i detta fall en vokal som fallit bort genom elidering) och därmed få *hydro-oxid*, är heller inte helt tillrådligt eftersom det kan leda till missuppfattningar angående stavningen. TNC rekommenderar därför i första hand att avstavning undviks.

mod
FRÅGA: Man brukar översätta engelskans *mode* med *mod* på svenska, men vilket genus har termen *mod*?

SVAR: Det heter *ett mod* på svenska.

Förkortningar

BSE
FRÅGA: Jag vet att *BSE* är samma sak som *galna ko-sjukan*, men vad står förkortningen för?
SVAR: Den står för *Bovine Spongiform Encephalophaty*.

förpackning
FRÅGA: Hur förkortas ordet *förpackning*?
SVAR: Enligt avbrytningsprincipen blir förkortningen *förp*, men i grossistsammanhang förekommer även *frp*. Den enda standardiserade förkortningen för *förpackning* är *fpa*, men då gäller det ett arbetsmoment och inte ett emballage.

IT
FRÅGA: Vad står IT för?
SVAR: Förkortningen *IT*, som bör uttydas *informationsteknik*, är i dag ett modeord som ofta har en övergripande och vag betydelse och ungefär står för 'utnyttjandet av datorer och Internet för informationshantering'. När ordet började användas hade man behov av att ha ett uttryck som täckte både datateknik och telekommunikation, eftersom utvecklingen inom dessa områden alltmer hade börjat att gå i samma spår. Då stod *informationsteknik* för 'teknik som används vid insamling, lagring, behandling och spridning av information med elektroniska medel'.

KRAV
FRÅGA: Vad är *KRAV* förkortning för och vad heter organisationen på engelska och tyska?
SVAR: *KRAV* är ett registrerat varumärke och heter likadant på andra språk. Det är ursprungligen en kortform för *Kontrollföreningen för Alternativ Odling*. Organisationen har sedermera bytt namn till *Kontrollföreningen för Ekologisk Odling* men kallar sig nästan alltid *KRAV*, som kan skrivas *Krav* i löpande text. Det är en förening bestående av ett antal rikstäckande medlemsorganisationer. *Krav* kontrollerar att varor är ekologiskt producerade och förser varorna med Krav-märket.

kubikfot och **kubiktum**
FRÅGA: Hur förkortas *kubikfot* och *kubiktum*?
SVAR: Båda termerna skrivs oftast ut helt. Vill man förkorta dem bör de ha samma form som förkortningar för till exempel *kubikmeter* och *kubikdecimeter*, nämligen *fot*^{3} och *tum*^{3}.

OEM
FRÅGA: Vad står förkortningen *OEM* för? Finns det någon svensk motsvarighet?
SVAR: Förkortningen står för *Original Equipment Manufacturer*, som översätts olika beroende på i vilket sammanhang termen står. Några tänkbara översättningar är *ursprungstillverkare*, *underleverantörbaserad tillverkare*, *legotillverkare* och *underleverantörbaserad utrustning*. I datorsammanhang kan man tolka uttrycket som 'datortillverkare som köper in färdiga delar och sätter in dessa i den egna utrustningen'.

vice verkställande direktör
FRÅGA: Hur förkortas *vice verkställande direktör*?
SVAR: Det finns två möjliga sätt: *v VD* eller *v vd*.

Ordvalsfrågor

brevlåda och **postlåda**
FRÅGA: I allmänspråket talar man om *brevlådor* för både de stora, gula brevlådorna som man postar sina brev i och om brevlådorna hemma. Posten använder också termen *postlåda*. Vad är vad?
SVAR: De stora gula, blå eller röda lådorna som man postar sina brev i kallas *brevlådor* och lådorna man får posten i hemma är *postlådor*.
Den ramförsedda postöppning som finns på ytterdörrar benämns *postinlägg*. Detta finns utrett i standarder utarbetade inom CEN/TC 331 Postal Services.

centrex
FRÅGA: Ordet *centrex* förekommer i olika tekniska sammanhang, t.ex. *ISDN-centrex*, men vad betyder *centrex* egentligen?
SVAR: *Centrex* är en funktion i det allmänna telenätet som bygger upp en virtuell telefonväxel och har alla de basfunktioner som normalt finns i en företagsväxel, inklusive direktval och återuppringning. På Telia kallar man denna tjänst för *Telia Centrex*, och skillnaden mellan den och en vanlig växel är att funktionerna realiseras i Telias nät och inte i en fysisk växel hos kunden. Ordet *centrex* var från början ett namn på denna tjänst, men används numera som ett vanligt ord.

erker
FRÅGA: I en svensk text om finsk arkitektur återkommer vid flera tillfällen termen *erker* (i plural *erkrar*). Vad är det? Jag kan inte finna ordet någonstans och undrar om ni möjligen skulle kunna hjälpa mig?
SVAR: *Erker* är mycket riktigt en arkitekturterm och synonym med *burspråk*. Ursprunget är det tyska *Erker*, som används för både *burspråk* och termerna *karnap* och *hängtorn*. Det troligaste i det här fallet är nog att det handlar om ett *burspråk*, som verkar vara den mer allmänna termen.

etikettfäste
FRÅGA: Jag håller på med testning av leksaker och söker en vedertagen svensk benämning på den lilla plastarm som sitter mellan varan och t.ex. en prislapp eller etikett.
SVAR: Den term som används i branschen är *fäste*. Man skulle kunna förtydliga med *etikettfäste*, men det som fästs med märkpistoler kallas oftast för *fäste*. För den variant som fästs manuellt och som går att återförsluta används termen *fästband*.

handbok eller **manual**
FRÅGA: Vilken är skillnaden mellan *handbok* och *manual*?
SVAR: *Handbok* definieras i *Svensk Ordbok* som 'bok som ger en översikt-

lig och sammanfattande framställning av ett ämne (ofta av praktisk natur)'. En *handbok* kan vara knuten till ett visst system och är då synonymt med *manual* ('skriven bruksanvisning'). TNC har tidigare avrått från termen *manual*, men eftersom den numera är så etablerad i svenskan ser vi ingen anledning att hålla fast vid detta. I samråd med Svenska språknämnden rekommenderar vi dock att man i första hand använder någon av termerna *handbok* eller *handledning*.

medejektering
FRÅGA: Är *medejektering* korrekt svenska? I detta fall handlar det om en gas som kommer in i en luftström och *medejekteras*. Gasen förs alltså vidare med luftströmmen.

SVAR: Ja, termen finns bl.a. i definitionen av *munstycke* i TNC 69 *Luftbehandlingsordlista* och i Eurodicautom (*medejekterad rumsluft*).

nästa kund-kloss
FRÅGA: Vad kallas den pinne som det står "nästa kund" på och som man lägger på varubandet mellan föregående kunds varor och sina egna när man står i snabbköpskön?

SVAR: Enligt ICA Köpmannatjänst AB som säljer butiksutrustning kallas detta helt enkelt *nästa kund-kloss* eller bara *kloss*. Även uttrycket *nästa kundstav* förekommer.

oljetermer
FRÅGA: Jag håller på med en avhandling om oljetermer och skulle vilja veta vilken skillnaden är mellan följande ordpar vad gäller innebörd och användning: *råolja–petroleum/olja*, *lysfotogen–eldningsfotogen*, *dieselolja–dieselbrännolja*, *tunn eldningsolja–villaolja*, *tjock eldningsolja–tjockolja*.

SVAR: *Petroleum* är synonymt med *olja* och är ett samlingsbegrepp. *Råolja* är 'utvunnet petroleum [...]' och är alltså ett underordnat begrepp. När det gäller *eldnings-*, *lys-*, och *lampfotogen* går meningarna isär. TNC anger *eldnings-* och *lysfotogen* som synonymer, men Svenska Petroleuminstitutet menar att *lys-* och *lampfotogen* inte är synonyma med *eldningsfotogen*.

De följande ordparen är alla synonymer, men användningen växlar något. *Dieselolja* används mer i dagligt tal medan *dieselbrännolja* används i standarder och inom lagstiftningen. Samma förhållande gäller för paret *villaolja* (allmänspråk) och *tunn eldningsolja* (fackspråk), *tjockolja* (allmänspråk) och *tjock eldningsolja* (mer precist fackspråk).

protokollering
FRÅGA: Inför det nya föreläggandet inom sotningsväsendet som innebär att avisering av sotning skall göras och att protokoll skall föras har förslaget *protokollering* givits. Har TNC något bättre förslag?

SVAR: *Nationalencyklopedins ordbok* anger *protokollering*, *protokollerande* och *protokollförande* som mindre brukligt. *Anläggningskontroll* och *anläggningsprotokoll* verkar vara tydligare termer för själva proceduren respektive blanketten. Eftersom det inte nödvändigtvis behöver handla om sotning blir termen *sotningsprotokoll* något missvisande.

spårledning eller **kontaktledning**
FRÅGA: Vad är det för skillnad mellan *spårledning* och *kontaktledning* när det gäller tågsignalsystem?

SVAR: Den ledning som hänger över spåret och som har till uppgift att försörja fordonen med elkraft kallas *kontaktledning*. En *spårledning* har till uppgift att indikera att ett fordon befinner sig på en viss bansträcka. Den brittisk-engelska termmotsvarigheten är *track circuit*, men även *bond wire* förekommer inom amerikansk engelska.

Översättningsfrågor

aufrichten
FRÅGA: Kan man säga *uppställning och riktning av värmepanna*? Det gäller en översättning från tyska, och frågan är om man kan översätta *aufrichten* med *riktning*? Jag tycker det låter konstigt eftersom det handlar om pannans avstånd till väggen.

SVAR: Enligt en allmän tysk-svensk ordbok skulle *aufrichten* kunna översättas med *resa (lyfta, ställa) upp*, men det bästa här är nog att formulera om meningen till *ställa upp och rikta värmepanna*.

codec
FRÅGA: Kan man använda formen *kodek* på svenska för det som heter *codec* på engelska?

SVAR: Ja, vi har flera belägg för skrivningen *kodek*, bland annat i EUs termdatabas Eurodicautom.

connectivity
FRÅGA: Finns det månne en svensk motsvarighet till den engelska (amerikanska) termen *connectivity*?

SVAR: TNC har tidigare föreslagit *förbindbarhet*, men Microsoft kallar det *anslutningsbarhet*.

Dublinfonden
FRÅGA: Finns det någon vedertagen svensk motsvarighet till det tyska organisationsnamnet *Europäische Stiftung zur Verbesserung der Lebens- und Arbeitsbedingungen*?

SVAR: Ja, organisationen har det svenska namnet *Europeiska fonden för förbättring av arbets- och levnadsvillkor* och den benämns även *Dublinfonden*.

driftsättning eller **idriftsättning**
FRÅGA: Jag håller på med en översättning från svenska till engelska av en text som handlar om tågsignalsystem och har fastnat på termen *driftsättning* – heter det *driftsättning* eller *idriftsättning*? Vilken är den engelska motsvarigheten och hur definieras termen?

SVAR: TNC rekommenderar *driftsättning* före *idriftsättning*. Detta kan översättas med *commissioning* och förklaras i en engelsk definition som 'specified sequence of operations for starting a unit or system for the first time or re-starting after maintenance, repair or long period of shut-down'.

gjutlegering och **aluminiumplåt**
FRÅGA: Vad heter *gjutlegering* och *aluminiumplåt* på engelska?

SVAR: *Gjutlegering* översätts oftast med *casting alloy*, men man ser även varianten *cast alloy* ibland. *Aluminiumplåt* som material heter normalt *sheet aluminium*. Om man menar ett stycke plåt av aluminium är nog *aluminium plate* den lämpligaste termen. Det finns dock skäl att se upp med termen *aluminium sheet* i det här sammanhanget, eftersom termen också kan stå för *aluminiumfolie*.

joint venture
FRÅGA: Hur står TNC i dag vad gäller en svensk motsvarighet till *joint venture*? Jag har sett att man ibland använder termen *gemensamma företag* i stället för den rekommenderade formen *samriskföretag*.

SVAR: I *Nationalencyklopedin* står följande om *joint venture*: "(eng., 'gemensamt risktagande'), "samriskföretag", benämning på ett projekt i vilket företag samverkar. Ofta sker sådan samverkan mellan företag från skilda länder. Joint venture står i Sverige inte för någon speciell företagsform, utan man får från fall till fall ta ställning till vilken företagsform som skall väljas." Detta kan TNC helt ställa sig bakom. Dessutom menar vi att det inte finns någon anledning att gå ifrån *samriskföretag* som svensk term. Den har omkring tio år på nacken, och är numera ganska spridd. Om man tycker att mellanledet (*-risk-*) leder till negativa associationer, bör man betänka att *risk* i ekonomiska sammanhang inte har någon negativ laddning. Ett alternativt uttryck är kortformen *samföretag*, som används i finlandssvenskan.

kardborrband
FRÅGA: Vad kallas de två sidorna på ett kardborrband på engelska?

SVAR: För kardborrbandet som helhet används vanligen varumärkesnamnet *Velcro* på engelska. På Velcro Industries webbplats används *hook & loop fastener tape* och *hook-to-loop tape*. *Hook* och *loop* motsvarar alltså de två sidorna – *hook* den hårda och *loop* den mjuka. På svenska används *hake*, *hakband* eller *hane* för *hook* och *filt*, *ögla* eller *ögleband* för *loop*.

letter box och **wide screen**
FRÅGA: Hur översätter man *letter box* och *wide screen* till svenska? Det handlar om television och olika bildformat.

SVAR: *Letter box* motsvaras av *brevlåda* eller *brevlådeformat* på svenska. Det innebär att hela bilden visas men att inte hela rutan fylls utan svarta fält finns över och under bilden. *Wide screen* heter *bredbild* på svenska.

origo
FRÅGA: Vad kallas nollpunkten i en graf, *origo*, på engelska?

SVAR: *Origo* – skärningspunkten för axlarna i ett koordinatsystem – har i flera källor den engelska motsvarigheten *origin*. Den längre termen *origin of coordinates* finns också befäst. Förkortningen för *origin* är *orig*. Termen *origo* används även på danska och norska, medan franskan har *origine*.

print-on-demand
FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till *print-on-demand*?

SVAR: Vi föreslår termen *beställtryck* och detta i analogi med *beställteve* eller *beställ-tv* som TNC tidigare förordat för *video-on-demand*. Med *beställtryck* menas att tryckoriginalet lagras digitalt och att sedan t.ex. böckerna trycks i den takt de beställs. Inom den grafiska branschen förekommer också uttrycket *trycksak på begäran*.

tagg
FRÅGA: Kan man använda termen *tagg* för den engelska termen *tag*? Det är en liten cylinder som sitter på en gasflaska och som används för identifieringsändamål.

SVAR: Termen *tagg* används i datasammanhang och betyder även där något som används för identifieringsändamål. Svenska datatermgruppen definierar termen som 'tecken eller teckenkombination som används för märkning eller klassificering av data'. Uttrycket kan lika väl användas inom andra områden. Termen böjs precis som dess allmänspråkliga motsvarighet, dvs. *tagg, taggen, taggar*.

teletext
FRÅGA: Vad heter *teletext*, dvs. den text som syns i rutan på text-tv, på engelska?

SVAR: *Teletext* är inte en svensk term utan den engelska termen för text-tv. Själva texten på text-tv kallas snarare *text-tv-text* och inte *teletext* på svenska.

vellum
FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till den engelska pappersstermen *vellum*.

SVAR: *Vellum* (eller *vellum paper*) översätts med *velängpapper* i en internationell pappersordlista. Enligt TNCs *Pappersordlista* är *velängpapper* ett 'slätt finpapper utan vattenrandning'.

way point
FRÅGA: Finns det någon fastställd svensk term för engelskans *way point*? Det är ett etappmål på en rutt eller färdväg till sjöss eller i luften.

SVAR: Ja, i *Nautisk uppslagsbok* anger man *girpunkt* eller *referenspunkt* som svenska motsvarigheter till *way point* även om den engelska termen ofta används även i svensk text. Under uppslagsorden *girpunkts-* eller *referenspunktsnavigering* står följande: "En GPS kan programmeras så att läget för varje kursändring, girpunkten eller waypoint, utefter en rutt läggs in i minnet. Vid passage av en sådan punkt anges automatiskt kursen och avståndet till nästa samt i förekommande fall hur mycket ur kurs båten har kommit och åt vilket håll. Denna färdplan kan när som helst ändras".

TNC

Tekniska nomenklaturcentralen
Swedish Centre for Technical Terminology
Centre suédois de terminologie technique
Schwedische Zentralstelle für technische Terminologie